

Nandor Gion
NAŠ JE OVAJ DAN

Naslov originala
Gion Nándor: Ez a nap a miénk
Noran Kiadó – Budapest 2007

Urednik
Zoran Kolundžija

Dizajn korice
Imre Sebestyén

© Kulturni centar „Nandor Gion”

Objavljivanje ove knjige pomogli su:

Министарство културе и
информисања Републике
Србије

Министарство за људска и
мањинска права и друштвени
дијалог

Општина Србобран

Nandor Gion

NAŠ JE OVAJ DAN

– *roman* –

Preveo sa mađarskog
Arpad Vicko

Prometej, Novi Sad
Spomen-kuća „Nandor Gion”, Srbobran
2024.

I

Lepo nam je osvanulo uskršnje jutro 1941. godine – mađarske trupe su stigle pod Srbobran, i tada smo već bili sigurni da se naoružani srpski četnici neće usuditi da nas diraju, mada je moguće i to da četnika uopšte nije bilo u selu, bar ja nijednog nisam video, ali su nas već danima zastrašivali da će srbo-branskim Mađarima prirediti oproštajno krvoproliće; ljudi su se povukli u svoje kuće, zabrinuto se savetovali, spremali su se i da se brane: prislonili sekire i vile pored ulaznih vrata, međutim, četnika, srećom, nije bilo, opustelim ulicama patrolirali su naoružani civili, dvanaest Srba i dvanaest Mađara, naseljeni žandari iz Srbije su u međuvremenu već pobjegli, opštinski čelnici podelili su puške dvadesetčetvorici pouzdanih civila i zamolili ih da čuvaju red i mir, i oni su, po dvojica, patrolirali pustim ulicama i budno čuvali red, mada bi reda bilo i bez patrola, ljudi nisu smeli da izađu na ulicu, stešnjeni u kućama, strepeli su i nadali se najboljem. I u našoj kući se okupio komšiluk, uveče na veliku subotu, jer na Uskrs četrdeset prve niko nije otišao u crkvu, na Kalvariju, danima smo slušali o tome kako se vojnici jugoslovenske armije u povlačenju, žandari i četnici u bekstvu, spremaju da mitraljezom pokose Mađare, katolike, okupljene na uskršnjoj misi, pa je tako velečasni paroh Berec u praznoj crkvi odslužio uskršnju svečanu misu, ni dečaka-ministranata nije bilo, međutim, mrtvački sanduk Spasitelja, nije ostao bez počasne straže, četvorica braće Britvaši, odnosno braća Solnoki-Jas, došli su iz Begluka u crkvu, obukli širitima ukrašenu uniformu, natakli na glavu kapu od astragana, i s isukanim mačevima stali uz Hristov kovčeg, oni se nisu bojali krvoprolića, prilično su često potezali svoje brice blistavih sečiva u beglučkim, jankovačkim i tukljanskim tuča-

ma, i uvek ostajali živi, sad su naoružani i utegnuti, u stavu „mirno” saslušali propoved velečasnog paroha Bereca, orgulje i poj kantora Lajoša Tojzana, i posle završetka svečane mise ostali pored kovčega, čuvajući ga sve do svitanja, zatim u uniformi Hristovih vojnika, sa astraganskom, zumbulom ukrašenom kapom na glavi i mačevima došli pred Ujvarijev dućan, da pozdrave mađarske trupe.

Ja sam i te noći svirao na citri, komšiluk se okupio kod nas, tiho su razgovarali, u pozadini je romorila muzika, u zoru su se polako razišli, otišli svojim kućama, samo se Adam Terek uputio sa mnom prema Ujvarijevom dućanu; videlo se na njemu da sprema nešto, povremeno bi se samo ljubazno iscerio, promenadnim štapom sa izrezbarenom psećom glavom kao rukohvatom, lupkao bi po sarama svojih čizama, prijateljski klimao glavom prema ljudima, svakog pozdravljajući: dugo nije video svoje poznanike, uveče je pred veliku subotu stigao iz zatvora, radovao se slobodnom životu, međutim, nisu se svi poznanici obradovali Adamu Tereku, znali su da sa njim uvek idu nevolje, a znali su i to da ima neraščišćene račune s nekim ljudima, i da će te račune sređivati na prilično grub način, a to niko nije želeo ovog lepog prazničnog jutra. Ispred Ujvarijevog dućana, na početku glavne ulice okupljali su se siromašni Mađari iz Zelenog sokaka i, naravno, bila su tu braća Britvaši, odnosno braća Solnoki-Jas, četvorica Hristovih vojnika, oni su bili najnaočitiji u lepim uniformama i sa sjajnim mačevima, ali zapravo svi su bili lepi, i stanovnici Zelene ulice u pohabanoj odeći, jer su se svi radovali ulasku mađarskih trupa, dakako oni koji su izašli na glavnu ulicu; Srbi, naravno, nisu izašli, oni se nisu radovali preokretu, ostali su u svojim kućama, i čekali dalji sled događaja. Nestrpljivo smo se premeštali s noge na nogu na prolećnoj hladnoći, sad se zapravo videlo koliko je u selu mnogo sirotinje pune nade, svi su se nadali nekom boljem

svetu, i taj svet je bio već sasvim blizu, ali ga je bilo teško dočekati, nervirali smo se svi, možda se samo Adam Terek nije nervirao. I Jožef Aradi. Obojica su znali šta će da rade posle ulaska mađarskih trupa.

U toj gužvi Jožef Aradi je bio jedini dobrostojeći gazda, bio je siguran da će ubrzo postati još bogatiji, pa se tako i ponašao: šećkao se među nama s rukama u džepovima, nije se nikom obraćao, jedino je s Gaborom Margitom razmenio nekoliko reči, njega je poštovao, jer ga je Gabor Margit pre otprilike godinu dana opasno prebio. Naime, Jožef Aradi se veoma brzo obogatio i zbog toga je postao drčan, preglasan, često se hvalio da se sa njim druži čak i Janoš Vari, redovno je svraćao u Ujvarijevu birtiju, rukovao se sa Gezom Ujvarijem, raspitivao se o prometu u dućanu i u birtiji, a onda platio rakiju ili vino ribarima i nadničarima iz Zelenog sokaka koji su tamo sedeli, rado su prihvatili besplatno piće, ali im se već nije dopalo što je Jožef Aradi uz piće često naglašavao da mu je odvratan smrad siromaštva. Gaboru Margitu je jedne večeri konačno dozlogrdio ovakav govor, i tada je krvnički išamarao Jožefa Aradija koji se potom donekle utišao, počeo je da poštuje Gabora Margita, mada su i Margiti smrdeli na sirotinju, ali su zato bili nadaleko čuvene kavgadžije, i naravno da su na uskršnje jutro i oni dreždali na severnom kraju glavne ulice, pored Ujvarijevog dućana i srpskog groblja.

Andraš Morel je doneo vest da su mađarski honvedi već stigli do Kuslijevog mosta, i da uskoro ulaze u Srbobran. Andraš Morel je u drhtavim rukama držao pušku, jer je i on svrstan u dvadeset i četvoricu pouzdanih civila koji su nadzirali noćni mir. Mnogima je to bilo čudno, jer se o Andrašu Morelu pričalo da je uvereni komunista, a i da se ovamo kod nas doselio iz Malog Idoša, jednog stopostotno mađarskog sela, i nije mogao znati kako se u Srbobranu valja ponašati, nije ni

znao, ni ovog lepog jutra nije znao, zato ga je Adam Terek i upozorio dotakavši ga u grudi rukohvatom od kosti izrezbarene pseće glave na vrhu promenadnog štapa i obrecnuo se na njega:

– Daj mi brzo ovu pušku. Mogao bi da imaš ozbiljne nevolje ako bi je honvedi pronašli kod tebe. Vojnici ne vole kad se pored njih šekaju i naoružani civili.

– Ne mogu da ti je dam – rekao je zabezeknuti Andraš Morel. – Potpisao sam revers o njenom preuzimanju.

– Kome si potpisao revers? – pitao je Adam Terek.

– Vlastima.

– Vlasti se već odavno kriju po podrumima. No, daj ovamo tu pušku.

– I ti bi mogao da se nađeš u nevolji sa njom...

– Ja ne bih. Zato što mene nije strah. A ti si se već usrao. I u ruci jednog kukavice oružje uvek donosi nevolju.

– Moram uredno da vratim pušku – rekao je Andraš Morel, i brzo nas je ostavio. Trčao je kući, a kuća mu je bila tačno naspram ulaza u srpsko groblje; utrčao je u kuću i puška ga je zaista vrlo brzo uvalila u nevolju.

Mađarske trupe su dolazile polako, skoro svečanim korakom iz pravca Feketića, preko Kuslijevog mosta. Šestorica konjanika napred, iza njih otprilike jedan bataljon pešadije, a iza pešadije nekoliko topova s konjskom zapregom. Braća Britvaši su zauzeli stav „mirno” postrojeni s isukanim, sjajnim mačevima i pozdravili honvede, a Mađari iz Zelene ulice su im klicali. Utom se oglasi puščana paljba iz pravca pijačnog trga ili srpske crkve, dakle, iz pravca centra sela. Honvedi su odmah stali. Konjanici su se privili uza zidove kuća, pešadija je čekala nasred puta. Jedan oniži, zdepasti potpukovnik istupio je napred i pokazao na grkopravoslavnu crkvu sa dva zvonika.

– Koja je ono tamo crkva?

– Srpska crkva – rekao je Ferenc Solnoki-Jas.
– A ovo ovde, kakvo je to groblje?
– Srpsko groblje – rekao je Gabor Margit. – Ali tamo odmah iza njega je i mađarsko groblje.
– Pročešljaćemo i jedno i drugo – rekao je potpukovnik. – Zavirićemo i u kuće.

Iz pravca crkve ponovo se čula puščana paljba.

Potpukovnik je uzdahnuo, kao da mu je već dosadilo suviše čekanje.

– Naravno, počinjemo od crkve.

Vratio se vojnicima i počeo da izdaje praskava, odsečna naređenja.

– Izgleda kao Mor Percel – rekao je Jožef Aradi s iskrenim poštovanjem.

– Ko ti je sad taj? – pitao ga je Adam Terek.

– Bio je mađarski general – rekao je Jožef Aradi. – Bio je isti ovakav, energičan, zdepast čovek. On je u proleće 1849. godine ovde u Sentomašu iskorenio srpsko zulumčarenje. Svim ih je razbio.

– Tome je već skoro sto godina – rekao je Adam Terek.

– Srbi još i danas s poštovanjem pominju njegovo ime – rekao je Jožef Aradi. – I ovaj potpukovnik će im dugo ostati u sećanju.

Mađarski artiljerci su postavili četiri topa, okrenuli njihove cevi prema grkopравoslavnoj crkvi. Potpukovnik je naredio paljbu, topovi su grunuli.

Pucali su iz naše neposredne blizine, topovska paljba je gromko odjeknula tog prazničnog jutra, granate su jedna za drugom u brzom sledu udarale u zvonike srpske crkve, nači-nivši ružne rupe u njenim zidovima, oba zvonika su podrhtala, i oni ispred Ujvarijeve birtije mogli su videti da su se uzdrмали, ali se nisu srušili.

Potpukovnik je posle petnaestak minuta zaustavio topovsku paljbu i pokrenuo pešadiju. Jedna četa honveda s puškama na gotovs krenula je prema pravoslavnoj crkvi, ostali su se raspršili po grobljima i okolnim ulicama. Praznični sentomaški Mađari su ćutali, nisu se pomakli sa svojih mesta, mađarske vojnike na glavnoj ulici pozdravili su samo Mihalj Teldėši i moj zet, Maćaš Gion, Zidar Mali. Ovi ljudi onižeg rasta probijali su se svuda gde god su slutili neku kavgu, neki sukob.

Honvedi su žurno proćešljali groblja i okolne ulice, ulazili su i u kuće, prva sumnjiva osoba koju su priveli, bio je, naravno, Andraš Morel. Dva vojnika su ga prilično grubo gurala pred sobom i glasno raportirali potpukovniku:

– Našli smo jednog smrdljivog četnika. Pa smo ga i razoružali.

– Nisam četnik – rekao je drhteći kao prut Andraš Morel – pitajte ove ljude.

– Imao je pušku kod sebe.

– Potpisao sam revers da sam je preuzeo – objašnjavao je drhtavih usana Andraš Morel. – Nisam četnik. Ja sam podvornik u ciglani Fridriha Šanka.

– Pustite tog jadnog krelca – oglasio se utom Adam Terek. – Ne ume on ni sa kakvim oružjem. I s jednom kekom bi se ušeprtljio dok se ne bi sam posekao umesto da je zabije nekom u stomak.

– Zašto je imao kod sebe pušku? – pitao je potpukovnik.

– Neki su ga ovlastili da pripazi na red – rekao je Adam Terek. – Neki uvek misle da su kukavice pouzdani ljudi. A nije tako. Oterajte ga kući, a pušku dajte meni, ja ću je pametno upotrebiti.

– Ne dajemo oružje neovlašćenim licima – rekao je potpukovnik i potom se obrecnuo na Andraša Morela. – A ti se

gubi, idi u vražju mater. Izjadaj se svojoj ženi ili materi. Ili vlasniku ciglane.

Andraš Morel, još uvek prestrašen, ali ipak radostan, potrčao je svojoj kući, možda se potom i rasplakao u krilu svoje žene. Niko više nije obraćao pažnju na njega, na pomolu su bili važniji događaji, svaki čas bi pristigao neki kurir i raportirao potpukovniku, a preda mnom se najednom stvorio moj zet i brzo izdeklamovao:

– Oko pijace je sve u redu. Honvedi su uhapsili nekoliko ljudi, Srbi ne smeju ni da zucnu.

– Ko je pucao sa crkvenog tornja? – pitao sam ga.

– Ne znam. Posle topovske paljbe iz crkve je istrčao samo zvonar, njemu je jedan vojnik kundakom rascopao lobanju tako da mu se prosuo mozak.

– Da li je zvonar imao kod sebe neko oružje?

– Nije – rekao je Zidar Mali. – Ali je istrčao iz crkve. Sad već niko ne puca.

– Srbi su se, dakle, jako uplašili – zaključio je Adam Terek.

– Jako su se uplašili – rekao je moj zet. – Kad su grunuli topovi, svi su se uplašili. Ja sad trčim kući kod Teruške i ona je sigurno uplašena. Idem da je umirim, ne treba da se plaši, sve je u redu. Možemo opet da prođemo selom, i možemo sa svakim da pričamo na mađarskom. A vi se čuvajte, Deda. Maćaš Gion je zatim odjurio, a Adam Terek se, zaprepašćen, izbečio u mene.

– Deda?

– Mnogo toga se izdešavalo dok si ti bio u zatvoru. Ovaj mali mangup, ovaj alamunja, ukrao mi je kćerku.

– Rano te je pretvorio u dedu.

– Kćerka mi je imala jedva šesnaest godina kad je pobjegla sa njim. Uzgred, ponašao se vrlo hrabro. Jedne večeri se stvorio preda mnom na ulici i saopštio da je nameran oteti Terušku, jer nema para za pravu svadbu. Ali u svakom slučaju hoće

da se oženi mojom kćerkom, jer mu je potrebna jedna lepa, stasita, visoka žena. I hoće da ima lepe, stasite, visoke sinove.

– Ovim maleckim Gionima to je manija – rekao je Adam Terek. – Njegov stric, Antal Gion je isto to govorio. Pa je i našao jednu gromoradnu ženu koja mu je onda rodila gomilu jakih, gromoradnih kćeri.

– Ova će mu rađati sinove – rekao sam, i ni sam ne znam zašto sam u to bio tako siguran, i bio sam u pravu. – Moja kćerka mu je već rodila prvog dečaka, i nadalje će rađati dečake.

– Možda – popustio je Adam Terek. – Možda će još biti lepih, stasitih Giona. Ali nijedan neće porasti toliko kao bilo koji od Terekovih.

– Kao Čopavi Terekovi?

– Mater ti je ćopava! – rekao je Adam Terek upola u šali, upola ljutito, jer nije voleo pomen pogrđnog nadimka njegove porodice.

I dok smo razgovarali o mom zetu, potpukovnik je saslušao raporte kurira, naredio je pokret. Dva voda mađarskih honveda ostala su u Sentomašu, ostali su produžili prema Sirigu i Novom Sadu. Na čelu kolone išli su konjanici, iza njih pešadija, zatim topovi i na kraju tri kamiona. Klicali smo im i mahali. Kasnije smo saznali da je pred Sirigom eksplodirao jedan od kamiona, možda su ga crnogorski kolonisti digli u vazduh, poginulo je četrnaest mađarskih honveda, oni su sahranjeni na sentomaškom mađarskom katoličkom groblju odmah pored glavnog ulaza. Ali tog prazničnog jutra još smo skandirali živim mađarskim honvedima.

– Isti je kao Mor Percel – rekao je Jožef Aradi, pokazujujući u naredbodavnog potpukovnika. – Ovaj dan je naš.

– Dokle će da potraje? – pitao sam ga.

Jožef Aradi se još uvek šećkao ispred nas sa rukama u džepovima i samouvereno rekao:

– Hiljadu godina. Ovde smo hiljadu godina, i ostajemo ovde još hiljadu godina.

– Hoće li i honvedi ostati? – pitao sam.

– Ostaće.

– Onda je sve dobro – rekoh. – Jer ako ranije odu, mogli bismo se naći u velikoj nevolji. Srbi neće zaboraviti da smo uzdrimali tornjeve njihove crkve i prosuli mozak njihovom zvonaru.

Jožef Aradi se zaustavio ispred mene.

– Jesi li ti Rojtavi Ištvan Galai?

– Jesam.

– Janoš Vari mi je pričao o tebi. Rekao je da si spretan kartaroš i da lepo sviraš na citri.

– U poslednje vreme se ne kartam. Ali na citri još uvek sviram. I noćas sam svirao.

– Od danas opet mi preuzimamo opštinu – rekao je Jožef Aradi. – Biće mi potrebni pouzdani, naoružani ljudi. Koliko mi je poznato, ti si se s odlikovanjem vratio iz Prvog rata.

– S malim srebrnim. Ali smrskali su mi lakat. I volim da slobodno tumaram pod vedrim nebom. Moji preci su bili pastiri.

– Postavite ga za poljara – kezio se Adam Terek. – Onda bi mogao pod vedrim nebom da tumara tragom svojih predaka, da leškari među tablama pšenice i sačuvao urod od lopova.

Začudio sam se Adamu Tereku, možda nije ozbiljno mislio ono što je rekao, ali meni se dopao ovaj podrugljivi savet, i rekao sam da bih to ili nešto slično rado prihvatio.

I Gabor Margit je stajao blizu nas, čuo je naš razgovor i okrenuo se Jožefu Aradiju:

– Meni nisu smrskali lakat. Znao bih da održavam red oko tebe.

– Svрати sutra u opštinu – rekao je Jožef Aradi Gaboru Margitu, a onda je preneo svoj pogled na mene. – Navrati i ti ovih dana. Moramo brzo delovati.

Gabor Margit i Jožef Aradi su se polako udaljili od nas i veoma ozbiljno razgovarali o nečemu. Mađarske trupe su lagano napredovale prema Novom Sadu, braća Britvaši su zadunula svoje mačeve u pojas, i Ferenc Jas-Solnoki je mahnuo braći.

– Idemo nazad da čuvamo kovčeg Spasitelja. Uskoro će se i vernici okupiti u crkvi.

I Hristovi vojnici su otišli da obave svoje dužnosti, ljudi su počeli da se razilaze, svi su bili naizgled zadovoljni i dobro raspoloženi, išli su svojim kućama s dobrim vestima.

– Umeš li da jašeš? – pitao je Adam Terek.

– Već sam nekoliko puta sedeo na konju – rekao sam. – Na imanju Janoša Varija i na Belića salašu.

– Tvoji preci pastiri mogli su u najboljem slučaju da jašu magarce. Umeš li da jašeš bez sedla?

– Najčešće sam jahao bez sedla.

– Onda pođi sa mnom. Posetićemo neke salaše. Imam razgovor s određenim srpskim gazdama.

– Kako ćeš nabaviti konje? – pitao sam ga oprezno, jer sam znao da će se Adam Terek uvaliti u neku nevolju.

– Od Haramasovih.

– Oni imaju samo zaprežne konje.

– U ovoj spljoštenoj niziji u očima prestravljenih ljudi, i zaprežni konji izgledaju kao borbeni paripi.

– Ja sam došao samo da gledam šta se dešava, i da pozdravim mađarske honvede.

– Samo ti razgledaj, treba da upoznaš njive, polja. Možda ćeš jednom zaista biti poljar, upoznaj se sa zemljom, sa parcelama na kojima ćeš čuvati urod.

– Poznajem ove atare sasvim dobro. I ne želim da se uvalim u nevolju.

– Ovaj dan je naš dan.

– Nadam se da će zaista potrajati hiljadu godina.

Otišao sam sa Adamom Terekom kod Haramasovih u Peštici koju su posle dobijenog Prvog svetskog rata Srbi prekrstili u Beogradsku ulicu, ali svi smo bili sigurni da će joj od današnjeg dana biti vraćeno staro ime. Haramasovi su u Peštici imali lepu, veliku kuću i veliku konjušnicu, Andraš Haramas je važio za najboljeg kirijaša u selu. Nemilosrdno je ganjao svoje konje i nakirijašio znatno bogatstvo, a onda je naglo ostario i poklekao kad su mu starijeg sina u jednoj pijanoj noći izboli nožem pored ograde katoličke crkve, ali svoje snažne konje je zadržao. Stari kiridžija nas je dočekaao povijenih leđa, oćelavio, nije nam se obradovao, mene je jedva poznavao, dok je Adama Tereka i te kako dobro znao, ali nam je ponudio da sednemo samo u kuhinju, i zapravo nije nam se obratio nijednom rečju, sve dok njegova žena nije unela flašu rakije i čaše. Žena nije čak ni pogledala Adama Tereka, poslužila nas je oborena pogleda, zatim je brzo izašla iz kuhinje, i tek tada se Andraš Haramas oglasio.

– Čuo sam da si izašao iz zatvora.

– Osudili su me na dvanaest godina – rekao Adam Terek.

– Ali sam odležao samo dve. Rat me je oslobodio. Meni mutna vremena uvek donose sreću.

Kucnuli smo se čašama, Andraš Haramas je upitao:

– Jesi li naumio da opet pljačkaš i ubijaš?

– Ja od ljudi uvek uzimam samo ono što meni pripada – rekao je Adam Terek. – A pritom ponekad treba upotrebiti i nož, i pištolj.

– Krao si konje sa salaša. I mog sina si uvukao u nevolju.

– Znao je jako dobro da radi sa konjima – rekao je Adam Terek. – Nikad nas nisu uhvatili.

– Zbog tebe su ga ubili.

– Ja sam i tada bio u zatvoru.

– Joška te je hvalio u krčmi i prebio onog truntavog Mihalja Baliža. Zatim ga je jurio prema crkvenoj ogradi gde mu

je Baliž zario lovački nož u stomak. Zato što je Joška hteo tebe da odbrani.

– Nikad ni od koga nisam tražio da me brani.

– Stvaraš nevolje i kad si na slobodi, i kad si u zatvoru.

Adamu Tereku je dojadilo ovo staračko kmezanje.

– Trebaju nam konji. Izjahao bih u atar sa Rojtavim Galaijem, da obiđemo nekoliko bogatijih salaša.

– Ja zaista hoću samo da razgledam – rekao sam.

– Adam Terek se neće zadovoljiti samo razgledanjem – rekao je Andraš Haramas neraspoloženo i pokušao da sačuva svoje konje. – Uzde i dizgine imamo, ali sedla nema.

– Ne trebaju nam sedla – rekao je Adam Terek – posešćemo na dlaku tvojim konjima. Istina, Rojtavi Galai je samo u snu jahao nebrojeno puta, ali ja sam dosta jahao i u životu.

– Znam – uzdahnuo je starac pomiren sa sudbinom. – Moj sin, Laci je sa konjima. Njega nemojte povesti sa sobom. Glupo je i tromo dete, nije ni blizu kakav je Joška bio. Ali, evo, sad mi je još samo on preostao. Ima lepo ime. Laslo Haramas. Lepo ime, zar ne?

– Lepo ime – rekao je Adam Terek. – Ostavićemo kod kuće tromog momka. Bila bi nam potrebna još i jedna puška ili pištolj.

– Nikad nisam držao u kući ni pušku, ni pištolj. Samo nož i sekiru.

– Nož već imam kod sebe – rekao je Adam Terek i spremao se da ustane od stola.

Andraš Haramas se okrenuo prema meni.

– O tebi sam čuo da si pošten, porodičan čovek. Sad jašeš sa Adamom Terekom?

– Mi smo drugari još iz mlađih dana – rekao je malo nestrpljivo Adam Terek. – Nekad smo se mnogo kartali. Ali sad već moramo da pođemo.

– Hoćete li vratiti konje?

- Do večeri će biti tu – umirio je starca Adam Terek i ustao. Ustao sam i ja, i onda je Andraš Haramas upitao:
- Hoćemo li od sad imati bolji život?
- Imaćemo mnogo bolji život – rekao je Adam Terek.
- Hoću li u poreskoj upravi ponovo moći da govorim na mađarskom?
- Svuda ćemo govoriti mađarski – rekoh.
- Dokle?
- Hiljadu godina – rekao sam.

Iz kuhinje smo izašli u dvorište i pošli prema štali. A onda se pred nama niotkuda stvorio jedan ogromni, besni rundov, stuštio se na nas opasno lajući, Adam Terek ga je promenadnim štapom udario po nosu, na šta je cvileći odjurio iza jednog stoga slame, mogli smo mirno ići po konje.

U štali je bilo šest krupnih zaprežnih konja širokih stranjica sa glavama spuštenim u jasje, zobnice su još bile pune, skupljali su snagu za dane posle praznika. Radnim danima Andraš Haramas je nemilosrdno ganjao svoje konje, ali ih je obilno i hranio, zato je i bio dobar kiridžija, njegova kola se nikad nisu zaglavila u blatu. Iz jednog ugla štale pošao nam je u susret Laslo Haramas, krupan, koštunjav momak, pomalo je ličio na zaprežne konje, videlo se na njemu da će i on biti dobar kiridžija, mada ne toliko dobar kao njegov otac, koji nimalo nije ličio na konje. Momak je s divljenjem zurio u Adama Tereka, verovatno je o njemu mnogo toga čuo od svog starijeg brata, ali i od drugih. Zaboravio je i da nas pozdravi.

- Spremi dva konja – rekao mu je Adam Terek. – Meni ovog belca. Dobro će delovati na crnim oranicama.
- Meni najkrotkijeg.
- Želite da izašite u atare? – pitao je momak.
- Imam neka posla na salašima – rekao je Adam Terek.

– Uostalom, ni konjima neće škoditi malo kretanja posle zimske čamotinje.

Laslu Haramasu su zasvetlucale oči.

– Idem sa vama.

Adam Terek je odmahnuo glavom.

– Tvoj brat je životom platio to što je jahao sa mnom.

– Svejedno idem sa vama.

Adam terek je ponovo odmahnuo glavom.

– Tvoj otac hoće da ostaneš ovde s konjima i da dugo živiš.

Momak je izgubio samopouzdanje, i u očima mu se ugasio žar.

– No, mrdni već jednom – obrecnuo se na njega Adam Terek.

Nezgrapno i nevoljno se okrenuo, mrmljao nešto negodujućići sebi u bradu, ali onda je ipak otišao među konje, zaulario belca i jednog dorata povijenih leđa.

Izveli smo konje na dvorište, pas se nije usudio da izađe iz stoga slame. Adam Terek je i u svojoj debeloj, zimskoj odeći lako skoćio belcu na leđa, meni je Laslo Haramas pripomogao da se popnem na doratova povijena leđa. Zatim je momak otvorio kapiju i mi smo izjahali na ulicu. Laci Haramas je tužno i željno gledao za nama, a onda je ljutito odmahnuo rukom, zatvorio kapiju i, kasnije, postao dobar gazda, kiridžija.

Zaprežni konji su lenjo koraćali posred Peštice, izneli nas na Glavnu ulicu, a odande su krenuli u pravcu odakle su došle mađarske trupe. Posle gromoglasne topovske paljbe sad je tišina bila velika, ljudi su nas posmatrali skriveni iza prozorskih zavesa. Uskoro smo napustili i kuće na rubu sela, prešli preko Kuslijevog mosta i kad smo napustili i Kuslijev salaš, skrenuli smo desno prvim zemljanim putem. Ti zemljani putevi su bili blatnjavi, međutim, dobro uhranjeni konji Andraša Haramasa izvlaćili su iz kaljuga i natovarena kola, s nama su lako i s

neizmernom dosadom geguckali između crnih oranica i blago zelenih parcela zasejanih pšenicom. U ovakvim krajevima moguće je videti daleko čak i sa ugnutih leđa zapreznog konja. Atar je bio lep, obećavao je bogat urod.

Iz pravca Feketića na magistralnom putu ponovo su se pojavili mađarski vojni kamioni, možda su dovezli vojnike, a možda su dopremali hranu honvedima koji su se kretali prema Novom Sadu. Mi smo u to vreme već bili među salašima, salaški psi su nas dočekivali lavežom, ali kao da su lajali nekako bojažljivo, ljudi nije bilo. Grčevito sam se držao kajasa i konjske grive, pa i tako sam nekoliko puta skliznuo sa dorata u blato, u debeloj zimskoj odeći nije lako jahati.

– Mora da izgledamo nepojamno ružni sa lepim oranica-ma i zelenim pšeničnim poljima u pozadini – rekao sam.

– Lepi smo – rekao je Adam Terek. – Odozgo, s visoka gledamo pšenična polja, i to znaju i salašari koji proviruju kroz prozor.

– Imam osećaj kao da sedim na leđima ogromne, tromе kornjače.

– Zar u svojim snovima nisi jahao ovakve konje?

– U snovima sam jahao prave jahaće konje, samo bih ga naterao u galop i u trenu bih se našao tamo gde sam poželeo da budem.

– I sad ćemo stići tamo gde želimo.

– Gde želiš da stigneš?

– Najpre na salaš Ivana Milačkog. Dok sam čamio u zatoru, uzeo je očevih šest lanaca zemlje za četrdeset ovaca i još nešto malo novca. Poneo se kao pravi podlac.

– Tada su vremena bila veoma teška.

– Sad živimo sasvim drugačija teška vremena – kezio se Adam Terek.

– Hoćeš da ga opljačkaš?

- Samo ću ga zamoliti da mi vrati to što je moje.
- I to s jednim promenadnim štapom sa rezbarenom psećom glavom?
- Imam i nož kod sebe.
- Nije dosta.
- Sedim na belom konju i mogo bih imati i pištolj za pojasom. Ranije sam uvek imao pištolj kod sebe. To mnogi vrlo dobro znaju.
- Sad nemaš pištolj.
- To znaš samo ti, oni ne znaju. I uplašeni su. A ja se nikad nisam plašio.

Pogledao sam u Adama Tereka, on se nije ljuljao na leđima konja, u vreme krađe konja naučio ja da jaše svakojake konje.

- Lice ti je belo. Zar si pobeleo u zatvoru?
- Kosa i brkovi ostadoše mi crni. I lice Ivana Milačkog će jako pobeleti kad me bude ugledao. Mada on nikad nije čamio u zatvoru.

– Ja sam došao samo kao posmatrač. Ne želim da se umešam...

– Ostani onda malo pozadi.

Adam Terek je s promenadnim štapom nešto jače švićnuo po trbuhu belog konja koji je unekoliko ubrzao korake, moj zaprežni konj ulegnutih leđa počeo je da zaostaje iza njega. Bili smo već među pšenicom zasejanim tablama Ivana Milačkog, kad nam se ukazao salaš, lep, veliki salaš sa štalama, oborima, ambarima, šupama. Adam Terek je ujahao u dvorište, zaustavio se ispred salaša, a ja sam svog konja ulegnutih leđa zaustavio još na zemljanom putu.

– Ivane, izađi napolje – zaorio se jak, dubok glas Adama Tereka, daleko se čuo u tihom ataru.

Tri pokisla psa su jurnula iz pravca obora, besno su lajali, obigravali oko belca, ali taj nije ni mrdnuo, nije se bojavao pasa,